

การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานด้วยหลักอิทธิบาท 4
ในระบบควบคุมคุณภาพทางอุตสาหกรรม*
DEVELOPING WORK EFFICIENCY BY APPLYING THE FOUR IDDHIPADA
PRINCIPLES IN INDUSTRIAL QUALITY CONTROL SYSTEMS

ชัชชัยสัญญา ปรีชา, วีระสิทธิ์ พินจำรัส, พระศักดิ์ ชนาสโภ

Chatchayasan Preecha, Weerasit Pinjumrus, Phrasakda Chanasapo

วิทยาลัยชุมชนสมุทรสาคร

Samutsakhon Community College

Corresponding Author E-mail: smkccchatcha@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาการควบคุมคุณภาพในระบบอุตสาหกรรมเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสามารถผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐานตอบสนองต่อความต้องการของตลาด รักษาขีดความสามารถในการแข่งขันระดับประเทศและระดับสากล ปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบควบคุมคุณภาพ คือ ทรัพยากรมนุษย์ ถ้าสามารถพัฒนาทัศนคติ พฤติกรรม ศักยภาพของบุคลากรให้มีความมุ่งมั่นเอาใจใส่ในการทำงานอย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลดีต่อคุณภาพของสินค้าและกระบวนการผลิต โดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาเป็นแนวทางในการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม คือ หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ(ความพอใจในงานที่ทำ) วิริยะ(ความเพียรพยายาม) จิตตะ(ความตั้งใจเอาใจใส่) และ วิมังสา(การใคร่ครวญตรวจสอบ) ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมให้พนักงานเกิดความรักในงานของตนมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติงาน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและสามารถพัฒนากระบวนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพในการควบคุมคุณภาพ ซึ่งหลักฉันทะสามารถนำมาใช้เพื่อสร้างแรงจูงใจและความรู้สึกภาคภูมิใจในหน้าที่ของตน ขณะที่หลักวิริยะช่วยให้พนักงานเกิดความเพียรพยายามไม่ย่อท้อต่อปัญหา หลักจิตตะส่งเสริมการใส่ใจในรายละเอียดของกระบวนการผลิต และหลักวิมังสาช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง หากบุคลากรสามารถประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ได้อย่างครบถ้วน จะส่งผลให้การทำงานมีคุณภาพสูงลดความผิดพลาด และเพิ่มความมั่นคงของระบบคุณภาพหลักธรรมทางพุทธศาสนายังช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการพัฒนาจิตใจควบคู่ไปกับทักษะส่งเสริมความสุขในการทำงาน ลดความขัดแย้งและสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานที่มีความร่วมมือกัน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในระยะยาว การน้อมนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในระบบการควบคุมคุณภาพทางอุตสาหกรรมไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของ

งานในเชิงเทคนิค แต่ยังเป็นการพัฒนาคุณภาพคน อันเป็นรากฐานสำคัญของการควบคุมคุณภาพที่ยั่งยืนในทุก
ระดับขององค์กรและภาคอุตสาหกรรมในภาพรวม

คำสำคัญ : การพัฒนา; ประสิทธิภาพ; หลักอิทธิบาท 4

Abstract

This academic article aims to study quality control within industrial systems as a vital mechanism that enables organizations to produce standardized products, respond effectively to market demands, and maintain competitiveness both nationally and internationally. One key factor influencing the efficiency of quality control systems is human resources. If employees' attitudes, behaviors, and capabilities can be consistently developed to promote motivation and attentiveness in their work, the overall product quality and production processes will be significantly enhanced. In this context, the integration of Buddhist principles, particularly the doctrine of Iddhipada 4, into human resource development in the industrial sector presents a promising approach. The four components of Iddhipada—Chanda (satisfaction and desire to work), Viriya (diligence and perseverance), Citta (attentiveness), and Vimamsa (investigation and critical reflection)—can be effectively applied to encourage employees to develop a genuine interest in their work, remain committed to their responsibilities, persist through challenges, and actively improve production processes to enhance quality control. Specifically, Chanda can be utilized to create intrinsic motivation and pride in one's duties, while Viriya fosters perseverance and resilience in the face of problems. Citta promotes attention to detail in production procedures, and Vimamsa enhances analytical thinking and continuous process improvement. When employees are able to apply all four principles comprehensively, it leads to higher work quality, reduced errors, and greater stability in the quality control system. Moreover, the application of Buddhist principles contributes to the cultivation of an organizational culture that values both mental development and practical skills. This fosters workplace happiness, reduces internal conflicts, and encourages collaboration and mutual trust—factors that support sustainable development in the long term. In summary, incorporating the principles of Iddhipada 4 into industrial quality control systems not only enhances technical work efficiency but also fosters the development of "human quality," which is a fundamental element for achieving sustainable quality control across all levels of organizations and the broader industrial sector.

Keywords : Development; Efficiency; Four Iddhipada Principles

บทนำ

การทำงานให้หน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐ การรัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน ต่างก็ตระหนักถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนการหรือวิธีการทำงานเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กลยุทธ์ในการสร้างความสำเร็จในการทำงาน หรือเทคนิคการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานตลอดจนการทำงานอย่างไรให้มีความสุข นั้นแสดงว่าองค์กรทั้งหลายต่างก็มีความเห็นตรงกันว่าองค์กรจะมีความเจริญก้าวหน้าหรือพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศได้นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งอยู่ที่ผู้ปฏิบัติงานมีคุณภาพ และสามารถทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (เนตร์พัฒนา ยาวีราข, 2556) ในการทำงานไม่ว่าเราจะทำงานอะไรก็ตามเราต้องมีความสุขในการทำงาน แม้ว่าบางครั้งเราอาจจะบ่นว่าเหนื่อย แต่เมื่อเราเห็นผลสำเร็จของการทำงานแล้วเราก็จะมองข้ามอุปสรรคเหล่านั้นไปอย่างง่ายดาย หากเราต้องการให้การทำงานของเรารุดหน้าไปด้วยความสุข เราต้องรู้สึกสนุกกับงาน เมื่อเราสนุกกับงานที่เราทำไม่ว่าเราจะเจออุปสรรคในการทำงานที่หนักหนาสาหัสเพียงไหนเราก็จะผ่านพ้นไปได้เพราะเราได้เรียนรู้แล้วว่าเราต้องทำงานอย่างไรจึงมีความสุข การทำงานไม่เพียงแต่ต้องมีความสุขเท่านั้นแต่ต้องเป็นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพด้วย จึงจะทำให้เราได้ชื่อว่าเป็นคนที่ทำงานดี ทำงานเก่ง จนเป็นที่พึงพอใจของเจ้านาย และเพื่อนร่วมงาน แต่การทำงานต้องทำอย่างไรจึงมีความสุขนั้น เป็นเรื่องที่อธิบายได้ยาก เพราะคนทำงานแต่ละคนก็มีวิธีการในการทำงานที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับแนวคิดและการปรับใช้ผู้ที่มีประสิทธิภาพในการทำงานจึงเป็นผู้ที่ฉลาดในการเรียนรู้ รู้ว่าการทำงานอย่างไรจึงจะบรรลุผลสำเร็จในเวลาอันรวดเร็วและมีความผิดพลาดน้อย นั่นก็คือการลงทุนน้อยแต่ได้ผลตอบแทนมากกว่าในเชิงเศรษฐศาสตร์อาจเน้นความคุ้มค่าหรือความคุ้มค่าในการปฏิบัติงาน

พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคมไทย “เป็นรัตนที่มีค่าสูงยิ่ง โดยมีหลักพุทธธรรมซึ่งเป็นคำสั่งสอนอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์ที่นำมาพัฒนาให้มนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าและจัดสรรความเป็นอยู่ของมนุษย์” (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุกในสังคมไทย เพราะโลกทัศน์ของพระพุทธศาสนามองว่า “สังคมในฐานะที่เป็นตัวเชื่อมสำคัญที่ให้สมาชิกในสังคมมีปฏิสัมพันธ์กันหรือมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันถ้าหากสังคมมีความเจริญ มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม และเป็นธรรมสังคมจะเป็นเสมือนเครื่องมือหรือเป็นองค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนามนุษย์ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่มีความรู้มีคุณธรรมและมีศักยภาพในอันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมอีกระดับหนึ่งซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุดของประเทศชาติ

เมื่อก้าวถึงหลักพุทธธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคม ตลอดถึงการปฏิบัติงานพระพุทธเจ้านั้นพระองค์ได้ทรงวางแผนหรือวางหลักการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เอาไว้โดยทรงมุ่งเน้นการพัฒนาที่จิตใจเป็นสำคัญ เพราะเมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนา

อย่างถูกต้องทางด้านร่างกายและจิตใจแล้วก็ได้เชื่อว่ามนุษย์ผู้นั้นได้รับการพัฒนาทุกอย่างเป็นคนที่มีจิตใจสูงและย่อมจะนำความสุขมาให้แก่ตนเองแก่ผู้อื่นและแก่สังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2563) อันจะก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขตลอดทั้งสร้างความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานให้แก่ตนเองได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพเพราะการปฏิบัติงานในวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ยกเว้นหรือไม่ปฏิบัติไม่ได้ด้วยเหตุนี้หน้าที่ความรับผิดชอบหรือการปฏิบัติงานจึงเป็นสิ่งที่ประเสริฐ และเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ถ้าหากละเลยก็ย่อมจะสูญเสียความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องไป

ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสังคมไทยเพื่อการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งบุคคลหรือผู้ปฏิบัติงานควรพิจารณาคัดเลือกหลักธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของตน ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตส่วนบุคคลและในการทำงานเพื่อส่งเสริมความสำเร็จของพนักงานแรงงานภาคอุตสาหกรรม การมีหลักธรรมประจำใจถือเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างทัศนคติและพฤติกรรมในการทำงานอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สามารถส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ คือ หลักอริยบท 4 ซึ่งเป็นพื้นฐานแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจและรักในงาน) วิริยะ (ความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน) จิตตะ (ความตั้งใจและจดจ่อกับงาน) และ วิมังสา (การพิจารณาและตรวจสอบเหตุผลในสิ่งที่ปฏิบัติ) หลักอริยบท 4 ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถบรรลุผลสำเร็จในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบเป็นหลักในการดำเนินงานของบุคลากรในโรงงานอุตสาหกรรมไม่เพียงแต่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรเท่านั้นแต่ยังส่งเสริมคุณภาพของการทำงานโดยรวมให้มีความมั่นคง ยั่งยืนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดการพัฒนา

การพัฒนา (Development) หมายถึง การที่เศรษฐกิจเจริญขึ้น สังคมเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นรายได้ประชาชาติเพิ่มมากขึ้น รายได้ต่อหัวของประชาชนเพิ่มขึ้น และมาตรฐานการครองชีพดีขึ้นทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น สุขภาพ การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง รวมทั้งประชาชนมีจริยธรรมดีขึ้น ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองดีขึ้น (วรทัศน์ อินทร์คัมพร, 2549) การพัฒนามุ่งเน้นไปที่ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชากรในอนาคต ความสามารถของบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง และความสามารถในการควบคุมตัวเขาเอง

รูปแบบการพัฒนา

1. การพัฒนาแบบเสรี (Free Development) เปิดโอกาสให้เอกชนสร้างความเจริญและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางประชาธิปไตยและระบบการแข่งขันโดยเสรี (Democracy and Enterprise)
2. การพัฒนาแบบบังคับ (Forced Development) รัฐบาลเป็นผู้กำหนดควบคุมดูแลการพัฒนาทั้งหมด ตัวอย่างเช่น ประเทศที่มีระบบการปกครองแบบอสมมิวนิสต์

3. การพัฒนาแบบผสมผสาน แบบมีแผน (Planned Development) จะมีการพัฒนาอย่างมีระบบแบบแผนที่แน่นอนในหน่วยงานราชการและพนักงานของรัฐและเปิดโอกาสให้เอกชนดำเนินกิจการต่างๆ อย่างเสรี
ระดับการพัฒนา

1. ประเทศด้อยพัฒนา (Under Development Countries) มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มี
ระมัดระวัง คือ นำเอาทรัพยากรในประเทศส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ

2. ประเทศกำลังพัฒนา (Developing Countries) มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในประเทศ
มาแปรรูปและส่งออกยังต่างประเทศประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed Countries) เป็นประเทศอุตสาหกรรมไม่
ใช้ทรัพยากรภายในประเทศ ส่วนใหญ่จะนำเข้าทรัพยากรธรรมชาติจากต่างประเทศมาแปรรูปแล้วส่งจำหน่ายใน
รูปสินค้าอุตสาหกรรม

ทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาประเทศ (สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม, 2559)

1. หลุมสู่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น (The Stages of Economic Growth Theory)

ทฤษฎีนี้จะเป็นการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจ โดยการเจริญทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น พัฒนามาจาก
ระบบสังคมแบบดั้งเดิม ซึ่งมี 5 ขั้น คือ 1) ขั้นสังคมดั้งเดิม (Tradition Society Stage) 2) ขั้นเตรียมพัฒนา
(Precondition for Take - off Stage) 3) ขั้นเข้าสู่กระบวนการพัฒนา (Take - off Stage) 4) ขั้นทะยานเข้าสู่
ภาวะของความอุดมสมบูรณ์ (Drive to Maturity Stage) 5) ขั้นอุดมสมบูรณ์ (High Mass Consumption Stage)

2. ทฤษฎีฝนหล่นจากฟ้า (Trickle Down Effect Theory)

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่ว่า คนในสังคมมีหลายระดับขั้น แต่ละระดับขั้นมีความสามารถในการพัฒนาไม่เท่ากัน
ดังนั้น จึงควรพัฒนาชนชั้นที่มีความพร้อมในสังคมก่อนแล้วค่อยกระจายไปสู่ชนชั้นล่างต่อไป เนื่องจาก
งบประมาณทรัพยากรในประเทศมีอยู่อย่างจำกัด

3. ทฤษฎีการกระจายรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Redistribution with Economic
Growth Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นการกระจายรายได้ควบคู่กับการระดมทุนและขึ้นอยู่กับมาตรการทำทางด้านประชากร ความ
เท่าเทียมกันทางสังคมทฤษฎีนี้นำมาใช้กับงานพัฒนาชุมชน

4. ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory)

ทฤษฎีนี้เน้นความทันสมัยในเชิงการผลิต การลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทำให้เกิดความเคลื่อนไหว 3 ด้าน
คือ ด้านกายภาพ ด้านค่านิยมทางจิตใจ และด้านสังคม โดยทฤษฎีนี้จะเชื่อมโยงกับทฤษฎีการแพร่กระจายทาง
วัฒนธรรม คือ มีการยอมรับสิ่งใหม่ๆ เข้ามาในชุมชน

5. ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา (Underdevelopment and Dependency Theory)

ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นเนื่องจากช่องว่างในการแบ่งประเทศออกเป็น ระดับ คือ ประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเทศที่
กำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา ความสัมพันธ์ทั้ง 3 ระดับที่สำคัญ คือประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อย

พัฒนา อยู่ภายใต้ขอบข่ายของอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจและเป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลาดสินค้าอุตสาหกรรม ผลประโยชน์ รายได้ และจุดสำคัญทางยุทธศาสตร์ให้กับประเทศที่พัฒนาแล้ว เรียกว่าการพึ่งพา (Dependence) ทั้งทางด้านวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและการเมือง ไม่ได้มีแนวทางพัฒนาเป็นของตนเอง ต้องพึ่งพาเทคโนโลยี และทุนจากประเทศที่พัฒนาแล้ว

6. แนวความคิดของการพัฒนาอีกรูปแบบหนึ่ง (The Concept of Another Development)

แนวความคิดนี้ได้เปลี่ยนจากการพัฒนาที่ยึดถือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมาเป็นการยึดถือคนเป็นหลัก โดยถือว่าคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดสามารถนำเอาศักยภาพและความคิดสร้างสรรค์ของคน มาใช้ในการพัฒนา โดยมีหลักพื้นฐานคือประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประเทศยากจนและประเทศที่ร่ำรวยต้องมีความสำคัญเท่ากัน ต้องมีการจัดสรรการใช้ทรัพยากรอย่างมีระบบ กระบวนการพัฒนาต้องเป็นการพัฒนาจากภายใน ระบบและวิธีการพัฒนาที่เกิดขึ้นต้องเอื้อประโยชน์ให้แก่ประเทศที่ด้อยพัฒนา (สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม, 2560)

7. ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory)

ทฤษฎีนี้พัฒนามาจากการพัฒนาเพื่อการจ้าง การกระจายได้ควบคู่กับการเจริญเติบโตและการพัฒนาอีกวิธีหนึ่งโดยเชื่อว่าการพัฒนานั้นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ 4 ด้าน คือ ความมั่นคงปลอดภัย (Security Needs) สวัสดิภาพของชีวิต (Welfare Needs) เอกลักษณ์ (Identity) และเสรีภาพ (Freedom) ดังนั้น การพัฒนาจึงควรมุ่งเน้นไปที่การลดอัตราการว่างงาน การเพิ่มผลผลิตให้ถึงระดับความต้องการพื้นฐาน การกระจายบริการสาธารณสุขโภชนาการด้านสาธารณสุข การศึกษา แหล่งน้ำ บ้านเรือน สุขภาพให้เพียงพอ ประเทศไทยได้นำแนวความคิดนี้มาปรับใช้โดยกำหนดเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Minimum Needs Indicators) นำมาใช้ครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)

8. ทฤษฎีความสมดุลและนิเวศวิทยา (Equilibrium and Ecological Theory)

แนวคิดทฤษฎีนี้เน้นการพัฒนาสังคมโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นและชนบทอย่างชาญฉลาด ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและธรรมชาติและให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development)

แนวคิดประสิทธิภาพ

คำว่าประสิทธิภาพ เป็นคำศัพท์ที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นวงการบริหารธุรกิจ และรัฐกิจ ความหมายของคำนี้ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 กล่าวไว้ว่า “ประสิทธิภาพ” หมายถึง ความสามารถที่ทำให้เกิดผลในงานอย่างไรก็ตาม ยังมีนักวิชาการอีกหลาย ท่านได้ให้คำจำกัดความของ ประสิทธิภาพ ไว้ดังนี้

วรเดช จันทรศร (2537) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักของประสิทธิภาพคือ การเปรียบเทียบต้นทุน (Input) กับผลงานหรือผลผลิต (Output) ถ้าจะทำงานให้มีประสิทธิภาพจะต้องใช้ต้นทุนสร้างผลงานหรือผลผลิตให้ได้มากที่สุด ถ้าหากทำงานโดยมีผลผลิต น้อยก็เรียกว่า “ขาดประสิทธิภาพ” กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ประสิทธิภาพคือการใช้ทรัพยากรให้ได้ประโยชน์มากที่สุด แต่การทำงานให้มีประสิทธิภาพโดยไม่สิ้นเปลืองงบประมาณหรือไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น อาจทำให้ประสิทธิภาพของงานเสียไปได้ เช่น เมื่อพยายามลดหน่วยของค่าใช้จ่ายให้ต่ำลง ทำให้ได้ประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นแต่คุณภาพที่ได้อาจลดลง

ไซมอน (Simon, 1960, pp. 180 - 181 อ้างถึงใน ปัญญา บุรณะนนทสิริ, 2550) กล่าวว่าถ้างานใดมีประสิทธิภาพสูงสุดให้ดูจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลผลิต (Output) ที่ได้รับออกมา ซึ่งสรุปได้ว่าประสิทธิภาพเท่ากับผลผลิต ถ้าเป็นหน่วยงานราชการของรัฐ จะบอกความพึงพอใจของผู้รับบริการเข้าไปด้วยเขียนเป็นสูตรได้ดังนี้ คือ

$$E = (O-I) + S$$

E = Efficiency คือ ประสิทธิภาพของงานที่ได้รับออกมา

O = Output คือ ผลผลิตหรือผลงานที่ได้รับออกมา

I = Input คือ ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรในการบริหารที่ใช้ไป

S = Satisfaction คือ ความพึงพอใจในผลงานที่ออกมา

เมื่อพิจารณาสูตรข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าในเชิงธุรกิจนั้นประสิทธิภาพจะตั้งอยู่บนรากฐานของกำไร นั่นคือการทำงานที่สามารถผลิตงานออกมาในปริมาณให้ได้มาก โดยใช้ต้นทุนหรือปัจจัยนำเข้าให้น้อยส่วนทางด้านการบริหารราชการนั้นประสิทธิภาพจะมุ่งไปที่ความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการเป็นสำคัญ

จากข้างต้น จึงสามารถสรุปว่าประสิทธิภาพของการทำงานในเชิงการบริหารธุรกิจนั้น หมายถึง การใช้ต้นทุนการผลิตให้น้อยแต่ได้กำไรมาก ซึ่งผลิตผลจำนวนมากและประหยัดเวลาที่สุด สำหรับหรับประสิทธิภาพในความหมายเชิงสังคมศาสตร์นั้น ปัจจัยนำเข้า หมายถึง คุณสมบัติในด้านความสามารถ ความพยายาม ความคล่องแคล่ว และความพร้อมของผู้ปฏิบัติงาน โดยปัจจัยนำออก หมายถึง การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรและสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการ

หลักธรรมอิทธิบาท 4

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2549) ได้กล่าวถึงหลักอิทธิบาท แปลว่า ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์ หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือทางแห่งความสำเร็จ มี 4 อย่าง ได้แก่ ฉันทะ (ความ พอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) แปลให้จำง่ายตามลำดับว่ามีใจรักพากเพียรทำเอาจิตฝักใฝ่ใช้ปัญญาสอบสวน

พุทธทาสภิกขุ (2537) ได้กล่าวถึงหลักอิทธิบาท แยกออกเป็น อิทธิ แปลว่า ความสำเร็จ บาท แปลว่า ฐาน เจริญ ดังนั้น อิทธิบาท จึงแปลว่ารากฐานแห่งความสำเร็จ มี 4 อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้กล่าวถึงผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำมาใช้ประโยชน์ เพื่อสนับสนุน กิจการงานให้ถึงความสำเร็จ อันจะนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ อิทธิบาท 4 ฉันทะ คือ ความต้องการที่จะทำ ไฟใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป วิริยะ คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความ พยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง จิตตะ คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกไฟ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ วิมังสา คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล และตรวจสอบข้อที่ยังหยาบในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้านวิธีแก้ไขปรับปรุง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) กล่าวว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่จะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ และมีความสุขได้ด้วยความศรัทธา ความเชื่อมั่นเป็นหลักการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ และมีความสุขกับงาน ยังได้รวมพลังกับธรรมข้ออื่นก็จะเพิ่มความสำเร็จเพิ่มความสุขในการทำงานยิ่งขึ้นนั้น เรียกว่าอิทธิ บาท 4 ได้แก่ ฉันทะ เป็นองค์ธรรมหนึ่งที่จะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ วิริยะ เป็นองค์ธรรมความเพียรที่ เกิดจากตนเอง และความเพียรที่บุคคลอื่นช่วยกระตุ้น จิตตะ ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยเสมอ ทำกิจการงานนั้น อย่างอุทิศตัวอุทิศใจ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวนตรวจสอบข้อบกพร่อง เป็นต้น

อิทธิบาท 4 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาถึงอิทธิบาท ๔ ประการ คือ เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายถึง สมาธิที่เกิดฉันทะ และความเพียรที่มุ่งมั่นเจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิด จากวิริยะ และความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิมังสาสมาธิปธาน สังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิมังสา และความเพียรสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้น อิทธิบาท ๔ มี องค์ประกอบ ดังนี้ ฉันทะ หมายถึง สร้างความพอใจในกุศล คือ ความประสงค์จะทำยิ่งขึ้น ความพึงพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความพอใจในธรรม ฉันทสมาธิ หมายถึง สมาธิที่เกิดจาก ฉันทะ วิริยะ หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ จิต หมายถึง มโนมานัส มโน วิญญาณธาตุที่สมกัน และปธานสังขารหมายถึง ความเพียรที่มุ่งมั่น (ปธาน) ปรารถนาความ เพียรประกอบจิต ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้าความพยายาม ความอดุสาหะ ความทนทาน ความ เข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ทอดทิ้ง ความไม่ทอดทิ้งธุระความประคับประคอง ธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริอินทรีย์ วิริยะพละสัมมาวายามะ วิมังสา หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด

จากข้างต้นจึงสรุปว่า อิทธิบาท 4 ทางแห่งความสำเร็จเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมให้บุคคล ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน โดยประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งที่ทำ) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความตั้งใจจดจ่อ) และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง) เป็นหลักแห่งความสุข และศรัทธาในการทำงาน ยังเป็นพื้นฐานแห่งสมาธิที่เกิดจากแรงจูงใจ ความเพียรและปัญญา อิทธิบาท 4 จึงถือเป็น

แนวทางพัฒนาทั้งพฤติกรรมและจิตใจที่สำคัญ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางในชีวิตประจำวันและระบบงานทุกระดับ

การควบคุมคุณภาพทางอุตสาหกรรม

ปัจจุบันในกระบวนการผลิตสินค้า การควบคุมคุณภาพก็ถือเป็นเรื่องที่สำคัญการตรวจสอบคุณภาพ คือ เป็นการตรวจสอบแยกของเสีย (Defect) ออกจากของดีโดยของเสียที่แยกออกมาจะถูกคิดเป็นร้อยละของเสียที่พบจากของผลิตทั้งหมดและควบคุมของเสียระหว่างกระบวนการให้น้อยที่สุด การควบคุมคุณภาพจากคำจำกัดความในคู่มือ MIL-STD-109 หมายถึงการควบคุมคุณภาพเป็นการบริหารงานในด้านการควบคุมวัตถุดิบตลอดจนการผลิตและส่งมอบผลิตภัณฑ์ให้ลูกค้า การควบคุมคุณภาพจะต้องจัดรูปแบบการบริหารงานในการป้องกัน ค้นหา ติดตาม และแก้ไขสิ่งบกพร่อง ซึ่งจะนำไปสู่การผลิตที่บกพร่องและนำไปสู่ความสูญเสียต่างๆ (ศรีโร จารุภิญโญ, 2540)

ความแปรผัน (Variation) การแปรผันในกระบวนการผลิตมีทั้งที่สามารถควบคุมได้และ ควบคุมไม่ได้สิ่งที่ควบคุมได้จะต้องควบคุมเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลิตภัณฑ์มีปัญหา สินค้าที่เกิดการเบี่ยงเบนไปจากค่าที่ควบคุม สาเหตุอาจจะเกิดจากคน กระบวนการ วัตถุดิบ เครื่องจักร หรือสิ่งแวดล้อม ฝ่ายควบคุมคุณภาพมีหน้าที่จะต้องแยกของเสีย (Defect) ออกจากสินค้าปกติ เพื่อไม่ให้ของเสียหลุดไปหาลูกค้าและยังส่งผลให้ของเสียไม่พบในปริมาณที่สูงภายใต้สภาวะที่ทุกอย่างไม่ได้มีความเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผล ข้อมูลข่าวสารไม่ว่าจะจริงหรือเท็จล้วนมีปริมาณมากและซับซ้อน ทำให้การวิเคราะห์ สังเคราะห์ หรือสรุปเป็นไปได้ยากเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นว่าหลายสิ่งในโลกสามารถแตกสลายได้ง่าย และอาจก่อให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้างไปทั่วโลกโดยความเปราะบางดังกล่าวนี้ส่งผลต่อความมั่นคงขององค์กรต่างๆ ไม่เพียงแต่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางธุรกิจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสภาพจิตใจของพนักงานที่ต้องทำงานในโลกแห่งความสับสนและวุ่นวาย(Godoy & Ribas Filho, 2022)

ข้อบกพร่อง (Defect) คือ ตำหนิหรือข้อบกพร่องเป็นความไม่สมบูรณ์ของสินค้า ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยตาเปล่า เช่นรอยถลอก รอยแตก รอยร้าว รอยขีด อื่นๆ เป็นข้อบกพร่องที่ไม่ยอมรับ ระดับของข้อบกพร่อง (Defect) ถูกแบ่งเป็น 3 ระดับความรุนแรง ได้แก่ 1) ข้อบกพร่องร้ายแรง (Critical Defect) คือ ข้อบกพร่องที่ทำให้ผลิตภัณฑ์เกิดการเน่าเสียและไม่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค เช่น รอยเจาะ (Puncher) ผลิตภัณฑ์บวมพอง (Swollen) และรอยรั่วที่ฉนวนฟิล์ม (Channel Leaker) 2) ข้อบกพร่องปานกลาง (Major Defect) คือ ข้อบกพร่องที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่เหมาะสมกับ การจำหน่ายแต่ไม่ทำให้เกิดการเน่าเสียของผลิตภัณฑ์ เช่น ซีลอ่อนหรือซีลตัน (Weak Seal) การปนเปื้อนที่รอยซีล (Contaminate Seal) และรอยซีลเป็นรอยย่นหรือยับ (Wrinkle) 3) ข้อบกพร่องเล็กน้อย (Minor Defect) คือ ข้อบกพร่องที่ทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นดูไม่สวยงาม ไม่ดึงดูดผู้บริโภค เช่น รอยขีดหรือรอยถลอก (Scratch) รอยซีลเอียง (Crooked Seal) และรอยเหลื่อมของฟิล์ม (Overlap) (เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์, 2561) ความสามารถในการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง จึงถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญอันจะส่งผลต่อ

ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจภายใต้สถานการณ์ที่พลิกผันอยู่ในยุคปัจจุบันนี้ (Evseeva, Evseeva, & Rawat, 2022)

จากข้างต้นสรุปว่ากระบวนการควบคุมคุณภาพทางอุตสาหกรรม ก็คือ การควบคุมคุณภาพสินค้าให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ คือกระบวนการตรวจสอบ (Inspection) ข้อบกพร่องและตำหนิของผลิตภัณฑ์เพื่อตีกลับไปแก้ไข คัดใหม่หรือคัดทิ้งเป็นการตรวจสอบผลผลิตเพื่อสร้างคุณภาพและป้องกันตำหนิที่จะเกิดขึ้นกับผลิตภัณฑ์

ความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรแรงงานมนุษย์ในปัจจุบัน

ความสามารถของประชากรใน พ.ศ.2566 จำนวนทรัพยากรมนุษย์ในภาคอุตสาหกรรมของประเทศไทยมีประมาณ 40.45 ล้านคนในกำลังแรงงาน ในจำนวนนี้มีผู้มีงานทำ 39.91 ล้านคน และผู้ว่างงาน 0.40 ล้านคน คิดเป็นร้อยละของแรงงานทั้งหมดในประเทศประมาณ 35.6% โดยมีแรงงานในอุตสาหกรรมการผลิตประมาณ 6.3 ล้านคน ธุรกิจอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการหรือผู้บริหารของธุรกิจอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมเบา จำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 50 นอกจากนี้ ธุรกิจส่วนใหญ่มีจำนวนบุคลากรมากกว่า 200 คน คิดเป็นร้อยละ 45.20 มูลค่าจดทะเบียนมากกว่า 200 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 47.80 ซึ่งแบ่งระดับการศึกษาของแรงงานตามระดับการศึกษา คือ 1) ระดับต่ำ(ม.ต้นหรือต่ำกว่า) ประมาณ 3.47 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 55.2 2) ระดับกลาง (ปวช. ม.ปลาย ปวส.) ประมาณ 1.83 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 29.0 3) ระดับสูง (ป.ตรีขึ้นไป) ประมาณ 1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 15.8 (กลุ่มสถิติแรงงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2566)

ดังนั้น การศึกษาหาแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนให้มีความสามารถในการแข่งขันและเป็นการหาแนวทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภายใต้ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 โดยเน้นทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมมุ่งสู่อุตสาหกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาและเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก ซึ่งมีประโยชน์ต่อทั้งภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ให้ก้าวหน้าและสอดคล้องกับภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทั้งทิศทางอุตสาหกรรม 4.0 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และประเทศไทย 4.0 ภายใต้กรอบ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

การประยุกต์หลักธรรมอิทธิบาท 4 มาใช้ในการควบคุมคุณภาพทางอุตสาหกรรม

ฉันทะ เป็นการสร้างแรงจูงใจและทัศนคติเชิงบวกในการทำงานในงานควบคุมคุณภาพ ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีความใส่ใจในรายละเอียด หากพนักงานมีฉันทะหรือความรักในงานที่ทำจะส่งผลให้เกิดความรับผิดชอบสูงและใส่ใจต่อมาตรฐาน บุคลากรที่มีฉันทะจะมีความรู้สึกพอใจและรักในสิ่งที่ตนทำความพอใจนี้ไม่ได้เกิดจากแรงจูงใจภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการเข้าใจเป้าหมายของงานและเห็นคุณค่าของตนในกระบวนการผลิตและควบคุมคุณภาพ เมื่อมีฉันทะ คนงานจะไม่รู้สึกเบื่อหน่าย ไม่มองว่างานเป็นภาระ แต่มอง

เป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ความสัมพันธ์นี้มีนัยสำคัญ เพราะกระบวนการควบคุมคุณภาพนั้นต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบและความสม่ำเสมอ หากบุคลากรไม่มีฉันทะ ย่อมมีแนวโน้มที่จะปล่อยปละละเลยและนำไปสู่ความผิดพลาด

วิริยะ เป็นความพากเพียรในการตรวจสอบและติดตามคุณภาพ การควบคุมคุณภาพต้องอาศัยความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ หากไม่มีวิริยะ บุคลากรอาจจะละเลยขั้นตอนสำคัญ เช่น การสุ่มตรวจ การสอบเทียบเครื่องมือ ซึ่งในบริบทของโรงงานหรือสายการผลิต ความเพียรเป็นพื้นฐานสำคัญในการควบคุมคุณภาพ เนื่องจากขั้นตอนต่างๆ ต้องการความแม่นยำ ความต่อเนื่อง และการปฏิบัติตามมาตรฐานอย่างเคร่งครัด วิริยะเชื่อมโยงกับการไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เช่น หากพบปัญหาในกระบวนการผลิต บุคลากรที่มีวิริยะจะไม่หลีกเลี่ยง แต่จะพยายามหาทางแก้ไขหรือป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำ ความสัมพันธ์นี้ชี้ชัดว่าการมีวิริยะเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณภาพและการพัฒนาที่ดี

จิตตะ เป็นความตั้งใจจริงและมีสมาธิในการทำงาน ในกระบวนการผลิตหรือการตรวจสอบคุณภาพ สมาธิและการมีใจจดจ่อในสิ่งที่ทำคือหัวใจสำคัญ เพราะข้อผิดพลาดเพียงเล็กน้อยอาจส่งผลใหญ่หลวง หากบุคลากรมีจิตตะ เขาจะสามารถดำเนินงานได้อย่างรอบคอบ ลดข้อผิดพลาดที่เกิดจากความสะเพร่า จิตตะยังช่วยสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่มีคุณภาพโดยไม่ต้องพึ่งพาการควบคุมจากภายนอกมากนัก ความตั้งใจและสมาธิเป็นคุณลักษณะสำคัญในหน้าที่ของผู้ตรวจสอบคุณภาพ ซึ่งต้องตรวจหาข้อบกพร่องที่บางครั้งอาจมีขนาดเล็กหรือยากต่อการสังเกต ดังนั้น หากไม่มีจิตตะ การควบคุมคุณภาพก็อาจขาดความน่าเชื่อถือ

วิมังสา เป็นการพิจารณาและวิเคราะห์เพื่อพัฒนา ผู้ปฏิบัติงานควรมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาและปรับปรุงกระบวนการเมื่อพบข้อบกพร่องวิมังสาเป็นกระบวนการคิด วิเคราะห์และทดลองหาทางแก้ปัญหาซึ่งมีบทบาทสำคัญในงานควบคุมคุณภาพเพราะความผิดพลาดในการผลิตมักต้องการการตรวจสอบย้อนกลับเพื่อหาสาเหตุ เมื่อบุคลากรมีวิมังสาเขาจะไม่หยุดอยู่แค่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแต่จะหาทางปรับปรุงกระบวนการให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งเป็นหัวใจของระบบคุณภาพแบบ Continuous Improvement และระบบมาตรฐานสากล เช่น ISO 9001, TQM หรือ Lean Six Sigma

การผสมผสานอิทธิบาท 4 กับระบบคุณภาพ

ระบบคุณภาพในอุตสาหกรรมสมัยใหม่ต้องการทั้งเครื่องมือ (Tools) และทัศนคติ (Attitude) ที่ถูกต้อง อิทธิบาท 4 จึงทำหน้าที่เติมเต็มด้านทัศนคติและจิตสำนึกของบุคลากร ขณะที่เครื่องมือ เช่น Pareto Chart Check Sheet Fishbone Diagram หรือ 5 Why Analysis เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ควบคู่กัน การมีพื้นฐานจากอิทธิบาท 4 จะช่วยให้บุคลากรใช้เครื่องมือเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเขาเข้าใจเป้าหมายของการควบคุมคุณภาพอย่างแท้จริง นอกจากนี้ องค์กรที่ส่งเสริมให้พนักงานนำอิทธิบาท 4 มาใช้ในชีวิตการทำงาน จะสามารถสร้างวัฒนธรรมคุณภาพ (Quality Culture) ได้อย่างยั่งยืน เพราะบุคลากรจะมีแรง

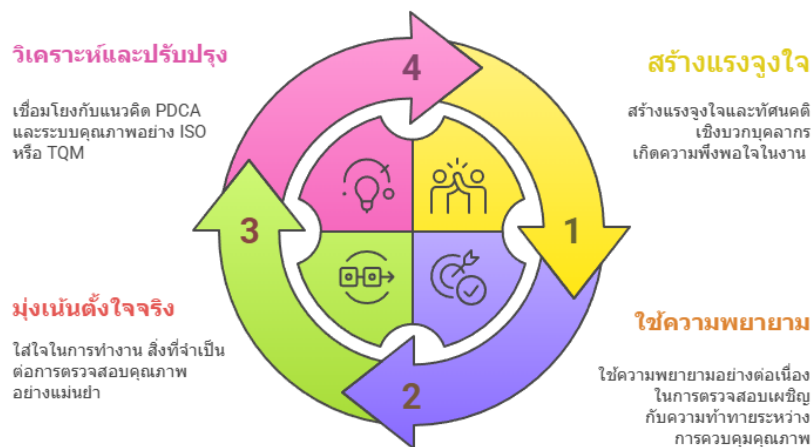

ขับเคลื่อนจากภายใน ไม่ต้องรอคำสั่งหรือการตรวจสอบจากหัวหน้าเพียงอย่างเดียว ซึ่งนำไปสู่ความมีวินัย ความเป็นระเบียบ และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา

การเชื่อมโยงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ อิทธิบาท 4 เข้ากับโลกของอุตสาหกรรมสมัยใหม่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวคิดทางจิตใจและธรรมะสามารถมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ฉันทะเป็นแรงจูงใจภายใน ซึ่งช่วยให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจในงาน ส่งผลให้เกิดความรับผิดชอบและการใส่ใจในคุณภาพมากขึ้น แตกต่างจากแนวคิดการจูงใจด้วยผลตอบแทนภายนอกเพียงอย่างเดียว วิริยะ เป็นตัวขับเคลื่อนความเพียรพยายามของบุคลากรในการเผชิญกับความท้าทายระหว่างการควบคุมคุณภาพ เช่น ความผิดพลาดในการผลิตหรือการทำงานซ้ำๆ ที่ต้องใช้ความอดทน จิตตะ เป็นการใส่ใจในการทำงาน สิ่งที่เป็นต่อการตรวจสอบคุณภาพอย่างแม่นยำ โดยเฉพาะในงานที่ต้องอาศัยความละเอียดสูง วิมังสา เป็นการนำกระบวนการคิดวิเคราะห์มาประยุกต์กับการปรับปรุงคุณภาพ อย่างต่อเนื่องซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิด PDCA และระบบคุณภาพอย่าง ISO หรือ TQM ได้อย่างกลมกลืน

การประยุกต์หลักธรรมอิทธิบาท 4 ในการควบคุมคุณภาพทางอุตสาหกรรม

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการศึกษา

1) การสร้างแรงจูงใจและทัศนคติเชิงบวกในการทำงาน ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีความใส่ใจในรายละเอียดถึงจะส่งผลให้เกิดความรับผิดชอบสูงและใส่ใจต่อมาตรฐาน บุคลากรที่มีฉันทะจะมีความรู้สึกพอใจและรักในสิ่งที่ตนทำ ความพอใจนี้ไม่ได้เกิดจากแรงจูงใจภายนอกเพียงอย่างเดียวแต่เกิดจากการเข้าใจเป้าหมายของงานและเห็นคุณค่าของตนในกระบวนการผลิตและควบคุม 2) ใช้ความพยายามอย่างต่อเนื่องในการตรวจสอบและติดตามคุณภาพ ซึ่งต้องอาศัยความต่อเนื่องและสม่ำเสมอเป็นการไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เมื่อพบปัญหาในกระบวนการผลิตบุคลากรที่มีวิริยะจะไม่หลีกเลี่ยงแต่จะพยายามหาทางแก้ไขหรือป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำ ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพและเกิดการพัฒนาที่ดี 3) มุ่งเน้นตั้งใจจริงกระบวนการผลิตหรือการตรวจสอบคุณภาพสิ่งที่สำคัญ คือ สมาธิและ

การมีใจจดจ่อในสิ่งที่ทำบุคลากรที่มีจิตตะ จะสามารถดำเนินงานได้อย่างรอบคอบลดข้อผิดพลาดทำให้ควบคุมคุณภาพเป็นที่น่าสนใจเชื่อถือ 4) วิเคราะห์และปรับปรุงเพื่อพัฒนา ผู้ปฏิบัติงานที่มีความสามารถในการวิเคราะห์ แก้ปัญหาและปรับปรุงกระบวนการเมื่อพบข้อบกพร่อง วิมังสาจะมีบทบาทสำคัญในงานควบคุมคุณภาพ เมื่อบุคลากรเจอปัญหาที่ซ้ำซ้อน จะไม่หยุดอยู่แค่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแต่จะหาทางปรับปรุงกระบวนการให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

สรุป

การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานโดยการนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในระบบการควบคุมคุณภาพทางอุตสาหกรรมปัจจุบันที่การแข่งขันทางธุรกิจมีความเข้มข้นองค์กรต่างๆ จำเป็นต้องพัฒนาทั้งระบบการผลิตและคุณภาพของบุคลากรควบคู่กัน การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) เป็นหนึ่งในกระบวนการสำคัญที่ช่วยรักษามาตรฐานของสินค้าและบริการ ซึ่งหากกระบวนการควบคุมคุณภาพนี้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลต่อความเชื่อมั่นของลูกค้าและศักยภาพในการแข่งขันขององค์กรในมุมมองของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แนวคิดทางพระพุทธศาสนาอย่างอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการทำงานของบุคลากรในภาคอุตสาหกรรมได้ ความใส่ใจต่อรายละเอียดของงาน และเพิ่มความรับผิดชอบในการตรวจสอบคุณภาพ วิริยะหรือความพากเพียร หมายถึง ความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการควบคุมคุณภาพที่ต้องเผชิญกับความกดดันและความท้าทายอย่างต่อเนื่อง จิตตะ หมายถึง ความตั้งใจจริงและการมีสมาธิ ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในกระบวนการตรวจสอบหรือการปฏิบัติงานที่ต้องการความแม่นยำสูง ส่วนวิมังสา คือ การใช้ปัญญาในการพิจารณาวิเคราะห์ และปรับปรุงงาน เป็นการส่งเสริมแนวคิดการทำงานแบบพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสมัยใหม่ในระบบคุณภาพ เช่น PDCA, TQM หรือ ISO การผสมผสานหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับระบบควบคุมคุณภาพจึงเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่เพียงพึ่งพาเครื่องมือหรือเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังพัฒนาจิตใจ ทักษะคิด และจริยธรรมของผู้ปฏิบัติงานทำให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกทั้งในด้านประสิทธิภาพและความยั่งยืน องค์กรสามารถลดข้อผิดพลาดเพิ่มความไว้วางใจ ในสายการผลิต และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในคุณภาพการเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมกับระบบการจัดการคุณภาพในภาคอุตสาหกรรมทำให้เห็นว่าคุณภาพ ไม่ได้เกิดจากเทคโนโลยีอย่างเดียวแต่ต้องอาศัยคุณภาพของคนเป็นพื้นฐาน ซึ่งคนที่มีอิทธิบาท 4 ย่อมเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จในระยะยาวอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์. (2561). การวิเคราะห์และวางแผนอัตรากำลังคน. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2568. จาก https://www.nmd.go.th/person/file.php/1/_hr1/Manpower_Plan_ning.pdf
- เนตร์พัฒนา ยาวีราข. (2556). *การจัดการสมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 8) กรุงเทพมหานคร: ทริปเพิ้ล กรุ๊ป จำกัด.
- ปัญญา บุรณะนันทสิริ. (2550). *ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักอำนวยการ กระทรวงศึกษาธิการ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2563). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง และขยายความ* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การทำงานที่เป็นสุข*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก*. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- วรเดช จันทรศร. (2537). *การนำนโยบายไปปฏิบัติ : ตัวแบบและคุณค่า*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรทัศน์ อินทรคัมพร. (2549). การปฏิบัติในการใช้สารเคมีในการปลูกพืชของเกษตรกรในพื้นที่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยส้มป่อย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. *การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 44 : สาขาศึกษาศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ สาขาสังเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร สาขามนุษยศาสตร์ สาขาคหกรรมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศรีไร จำรูญบุญ. (2540). *การควบคุมคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *การบริหารจัดการแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม. (2559). *แผนยุทธศาสตร์กระทรวงอุตสาหกรรม พ.ศ. 2560 - 2564 (ฉบับทบทวน)*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.
- สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. (2560). *10 อุตสาหกรรมเป้าหมาย กลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคต*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประชาสัมพันธ์และบริการห้องสมุดสำนักบริหารกลางสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมกระทรวงอุตสาหกรรม.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2562). *การสำรวจความต้องการพัฒนาความสามารถของประชากรพ.ศ.2566*. สืบค้น 5 มิถุนายน 2568
จาก [http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านสังคม/สาขาแรงงาน/ Need_to_improve_capacity_of_population/2562/Fullreport62.pdf](http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านสังคม/สาขาแรงงาน/Need_to_improve_capacity_of_population/2562/Fullreport62.pdf)
- Evseeva, S., Evseeva, O., & Rawat, P. (2022). Employee development and digitalization in BANI world. *Innovations in digital economy*, 16(1), 253–264. doi:10.1007/978-3-031-14985-6_18
- Godoy, M. F. de, & Ribas Filho, D. (2022). Facing the BANI world. *International Journal of Nutrology*, 14(2), 33–45. doi:10.1055/s-0041-1735848